

Illés György

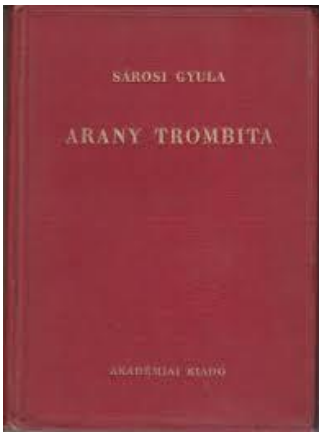
Elnémul az aranytrombita

Oly forrón szerettem hazámat,
Hogy mivel egyebet érte nem tehettem,
Megfúttam ügyében „Arany Trombitámat”

Sárosi Gyula (1816-1861) így fogalmazta meg saját helyét, szerepét, irodalmi és politikai jelentőségét. A szabadságharcig nem tartozott a magyar költészet első vonalába, aztán *Arany Trombitá*ja miatt a magyar irodalomtörténetből egy teljes évszázadra kiszorult. Az 1950-es években viszont jelentőségét aránytalanul túlhangsúlyozták, de azóta megint csönd, hallgatás van körülötte. Az életútja, a sorsa, megpróbáltatásai azonban történelmi és költői példaként sok mindent üzennek a mai embereknek.

A népnek mondva

Történelmi és igazi irodalmi szerepe 1848-ban kezdődött. Kossuth bizalmasa lett, elkezdte írni toborzóverseit, s tizenkét részben az *Arany Trombitá*t, amelyben a szabadságharc történetét mondta el epikus konkrétsággal, költői hevülettel, forradalmi elfogultsággal. A mű Debrecenben jelent meg először, ahová követte a kormányt. Itt vállalt közéleti szerepet is, képviselő lett a Bodrog-közben, s 1849 júliusától a pesti váltótörvényszék elnöke.

Az *Arany Trombitá*t országos körúton maga népszerűsítette. Debrecenben remek hirdetményt is fogalmazott hozzá, amely szerint 1849. június első napján *…Kollégyiomban, amint csak szusszal bírja, világ hallatára megfújja az Aranytrombitát, melyet az örök igazság parancsolatjára a népnek mondva készített. Aki hallani akarja, tegyen le az ajtónál kicsinye-nagyja a megsebesült katonák számára jó pénzben egy forintot…* A meghívót szellemes versekkel is kiegészítette.

Sárosi Gyula későbbi életútját, megpróbáltatásait ez a szenvedélyes, izgalmas mű határozta meg. A népnek, a nép nyelvén írta, ezért volt óriási sikere, hatása. Ezzel magyarázható, hogy Világos után minden fellelhető példányát elkobozták, megsemmisítették, a könyvet rejtegetőket súlyosan megbüntették. Nemcsak a költőt, a könyv olvasóit is üldözték.

Az élő halott

Világos után Sárosi Gyula bujdosni kényszerült. Járt 1850-ben Komádiban, itt írta *Farsangi dal* című versét, Bittó Sándor református lelkésznél. Lajos öccse nevén tartózkodott itt. Kalandos vándorlások, szökés, szénásszekérben bujkálás közben jutott el 1850 őszén Gyöngyösre, ahol hosszabb időt töltött Pájer Antal költő és Sorsich Júlia segítségével. Megkapta Sorsich Albert okmányait. Volt nyelvtanító, tanár, kertészkedett, szótárt szerkesztett, kuruzsolt, sertést hízlalt, ünnepeken verset mondott.

Bujdosása közben, 1851. szeptember 22-én Pesten a haditörvényszék 35 társával együtt halálra ítélte, mert a *…a magas dynastia és más magas rangú személyek ellen irányzott, s az 1849. április 14-i felségsértő végzés előmozdítására czélzó gunyiratot költött „Arany Trombita" címszó alatt…*

A szeptember 23-án Pesten kifüggesztett – s néhány társán végre is hajtott – ítélet után keserű versikét írt – *Halhatatlanság* címen:

Ha áll az elv, s nem puszta áltatás,
Hogy halhatatlannak lenni semmi más:
Mint élni síron túl, – akkor derék,
Én halhatatlan költővé levék!
Mert – ut figura docet – felkötétek,
S ím ajakimról most is zeng az ének.

Álnevet is választott: Bitó Lajos lesz – írta, Lajos volt öccse keresztneve, s bitóra is ítélték…

A nyugodtabb gyöngyösi idő vigyázatlanabbá tette. Majori-Mayerffy Sándor és egy gróf Kornis néven szereplő Sallay nevű álbujdosó feljelentette. 1852. november 7-én Schwartzer egri rendőrparancsnok és Burik Zsigmond gyöngyösi polgármester elfogták, s Pesten a hírhedt Újépületbe vitték. Pár havi vizsgálat után a törvényszék újra kimondta rá az 1851-ben már kimondott halálos ítéletet. Ezt kegye-

lemből csakhamar életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták, s 1853 májusában vagy júniusában Königgrätzbe szállították.

A börtönben szenvedései között sem igen adott fel semmit nézeteiből. *Verhör* című versében például ezt írta:

Mi a neve? Kérdik: "Semmi nevem nincsen;
Kossuthéval együtt rég felakasztottak". –
Vallása? „Hiszem és vallom, hogy hazámat
Soká birtokolni nem fogja osztrák"

Az életfogytiglani fogház nem tartott élete végéig. 1855-ben Zsófia főhercegnő első gyermekének születésekor Sárosi is amnesztiában részesült. Hazajöhetett Pestre, bár rendőrfelügyelet alá helyezték. Bujdosása és börtöne alatt felesége elhagyta, családja szétesett, a szenvedések az alkoholhoz vezették.

A néma trombita

Az 1850-es években igen nehéz volt Pesten irodalomból egzisztenciát teremteni. Különösen, ha valakit nem tört meg a börtön, s nézeteihez, osztrákellenes szemléletéhez makacsul ragaszkodott. Sárosi 1859-ben országos körútra indult, hogy új versei felolvasásával segítse elő megélhetését. A solferinói csata napján (június 24.), amikor az olaszok francia segítséggel jószerint kikergették az osztrákokat Itáliából, verset írt *Krinolin-vers* címen.

…
Meddig fog még uralkodni
A fekete-sárga szín??
Ütő nélkül beharangoz
Annak majd a krinolin.
…

Az új verset felolvasta, mire természetesen feljelentették. Igaz, ő azzal védekezett, hogy éppen a franciákat, az új divatot, a krinolint gúnyolta… De ettől függetlenül megindult ellene újra a felségsértési per, s egy aradi bíróság kétévi börtönre ítélte.

Sárosi fellebbezett, s 1860. február 7-én szabadon is bocsátották, majd március 17-én eltávozhatott Miskolcra addig, amíg ügye végleges-en eldől.

A nagyváradi főtörvényszék és a bécsi semmítőszék Sárosit végül felmentette, de hogy ne legyen alkalma hazafias verseket szavalgatni, néhány hónapra Budweis-ba (Budejovice) száműzték, havi 25 forintos élelemzési költséggel.

A költő 1860 márciusától november 19-ig nyomorgott a csehországi városban. Igaz, itt sem tétlenkedett. Lefordította cseh nyelvre a *Szózat*ot (közben át is írta a csehek igényei szerint). Ezért állítólag szigorítást kapott, sőt be is csukták együtt egy szobrásszal. Végül csak megbocsátották neki ezt is, s hazatérhetett.

Pör nélkül azonban ezután sem maradt. 1861-ben *Trombita* című lapját. amelyben – címében is hűséggel a régi *Arany Trombitá*hoz – verseit közölgette… beszüntették. A július 7-i számban rövidke közlemény olvasható: *Lapunk 36. száma július 4-től a cs. rendőrség által teljesen lefoglaltatott, s elkoboztatott.* Ugyanebben a számban olvasható: *Sárosi Gyulának lapunkban folytatólagosan megjelent „Egy fa története" című költeményét be nem fejezhetjük, miután annak végét az alkotmányos császári rendőrség maga számára tartotta fenn.* A kifogásolt versrészletben Sárosi egy kivégzést írt le, egy hadbírósági áldozat utolsó perceit.

A későbbi pereket a lassan alkoholistává lazuló költő korai halála akadályozta meg.

Súlyos és kegyetlen utóirat! A halála után Sarkady István és Rákosi Tóth László sze-rették volna megjelentetni összes versét. Meg-kezdték az előkészületeket. A terv azonban a haditörvényszék fülébe jutott, s a kiadókat megfenyegették. A kötetről le kellett mondani. Az aranytrombita igen sokáig néma maradt…